

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SANAL ZORBA/SANAL KURBAN OLMA DURUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Selmin KÖSE¹
Resmiye ÖZDİLEK²
Pınar DOĞAN³
Sonay GÖKTAŞ⁴

ÖZET

Gelişen teknolojinin insanlar üzerinde olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Günlük hayatta bir iletişim yolu olan akıllı cihazlar ve sosyal hesaplar, özellikle öğrenciler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Sanal ortamda paylaşılan içerikler, bazen kişiye zarar verici kötü niyet ile paylaşılabilir. Sanal zorbalığın internet kullanımının yaygınlaşması ile görülme oranı da artmaktadır. Sanal zorbalıkla baş edebilmek amacıyla bireysel özellikler, göz önüne alınarak değişik perspektiflerden konunun değerlendirilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda araştırma; üniversite öğrencilerinin sanal zorba/sanal kurban olma durumlarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören ve gönüllü 600 öğrenci ile yapılan araştırmada, veriler anket formuyla toplanmıştır. Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistiklerin yanında ki-kare testi kullanılmıştır. Öğrencilerin 21,55 yaş ortalamasına sahip olduğu, %34,8'inin hemşirelik bölümünde okuduğu, %70,8'inin kadın olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların sanal kurban olma açısından, %51,7'sinin 'telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma' durumuna maruz kaldığı görülmüştür. Katılımcıların sanal zorba olma açısından %8,3'ünün 'Haber olmaksızın başkasının şifresini kullandığı' belirlenmiştir. Kadınların ve Hemşirelik bölümünde öğrenim görenlerin sanal kurban olma durumlarının istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Sanal zorba davranışlarda bulunanlara yönelik "empati eğitimi", sanal kurban olanlara yönelik "atılabilirlik eğitimi" gibi programlarla sanal zorbalığın olumsuz etkilerinin önlenebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, sanal zorba, sanal kurban

A RESEARCH ON THE SITUATION BEING CYBER BULLY / CYBER VICTIM OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Developing technology has positive effects on people as well as negative effects. Smart devices and social accounts, which are a way of communication in daily life, are frequently used by students. Content shared in the virtual environment can sometimes be shared with malicious intentional harm to the person. The rate of virtual bullying increases with the widespread use of the internet. This study was conducted to investigate the situation of being cyber bully / cyber victim of university students. Our study was conducted within April 2015 with 600 students who had accepted to participate voluntarily to the research and were studying in various departments of Foundation University. The data were collected by using a survey which were developed based on the literature knowledge by researchers. The data were analyzed by using chi-square test as well as statistical methods identified. It was determined that average age of the students was 21.55, 34,8% of them were nursing students and 70,8% of them were women. When the situation of being cyber victim of participants was considered, it was seen that 51,7% of them had exposed to receive annoying phone calls and phonation from private numbers.

¹ Dr.Öğr.Üyesi Biruni Ü., SBF., Hemşirelik B., İstanbul-Türkiye, selminkose@yahoo.com

² Öğr.Gör. Kocaeli Ü., SYO, Ebelik B., Kocaeli-Türkiye, resmiye.ozdilek@kocaeli.edu.tr

³ Dr.Öğr. Üyesi İstanbul Medipol Ü., SBF., Hemşirelik B., İstanbul-Türkiye, pdogan@medipol.edu.tr

⁴ Doç.Dr. Sağlık Bilimleri Ü., Hemşirelik F., İstanbulTürkiye, sonay.goktas@sbu.edu.tr

When the situation of being cyber bully of participants was considered, it was determined that 8,3% of them had used password of another people without permission. When the personal properties of participants were compared with being cyber bully /victim of them, it was determined that the findings were significantly different by statistically on the properties of the departments they educated and their gender ($p<0,05$). It was determined that women were mostly cyber victims and men acted in particular manner as cyber bully. Based on these results, it is thought that the negative influence of cyber bullying can be prevented with “empathy education” towards people behave as cyber bully and with “assertiveness training” towards cyber victims.

Keywords: University student, cyber bully, cyber victim

1.GİRİŞ

İnternet ve online teknolojiler, günümüzde en yaygın iletişim araçları olarak günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasında yerini almıştır. Son yıllarda teknolojinin hızlı gelişmesi ile bilgisayar ve cep telefonları özellikle gençler ve üniversite öğrencileri arasında daha yaygın olarak kullanılmaktadır (Arıcak & ark. 2008, s.253-61). Haziran 2017 verilerine göre Türkiye’de 56 milyon internet kullanıcı olduğu bilinmektedir (İnternet World Stats). Bununla birlikte bu bilgi ve iletişim teknolojileri, günlük hayatımızı kolaylaştırmakla birlikte kötü niyetli kullanıcıların elinde insanlara zarar veren araçlara dönüşebilmektedir (Eroğlu & Peker, 2011, s.1-15). Yapılan bir çalışmada, bilişim ve iletişim teknolojilerinin kişilere sahte hesaplar oluşturarak kendini olduğundan farklı gösterme olanağı vermesinin ve bu durumun denetlenememesinin, bu gibi teknolojilerin zorbalık davranışı göstermede daha cazip hale getirdiğini ifade etmişlerdir (Shariff, 2008). Öyle ki, internet ortamında e-posta, sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları, internet siteleri ve bloglar aracılığı ile görüntü ve metin içerikleri paylaşılabilirken, cep telefonu ile kısa mesaj göndermek, cevapsız çağrı bırakmak, bilinmeyen numaradan arama yapmak, video ve resim gönderimi gibi eylemler yapılabilmektedir (Baker & Kavut, 2007, s.31-42; Bhat, 2008, s.53-66). Sanal zorbalık bir bakıma tacizin elektronik boyut kazanması ve iletişim araçları ile yapılması anlamına gelmektedir. Belsey sanal zorbalığı, bir birey ya da grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kasıtlı ve sürekli olarak başkalarına zarar vermeye çalışması olarak tanımlamıştır (Slonje & Smith, 2008, s.147-54; Ayas & Horzum, 2010, s.1-17). Sanal zorbalık ve sanal kurban olma durumu ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; sanal zorbalık, online zarar verme, e-zorbalık, online sosyal saldırganlık, cep telefonu ile mesaj yazma zorbalığı, telefon zorbalığı, sanal zarar verme, dijital zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (Sarak, 2012, s. 4-20).

Her yeni iletişim teknolojisi bazı sorunlu davranışları da beraberinde getirmektedir. Gelişen yeni teknoloji okullarda internet ve cep telefonu gibi araçların kullanımını arttırmış ve

bu araçların öğrenciler tarafından problemlili kullanımı dünyada ve ülkemizde de giderek artan bir sorun haline gelmiştir.

2.SANAL ZORBA/KURBAN DURUMUNUN TÜRKİYE VE DÜNYA'DAKİ DURUMU

Dünya çapında sayı ve ciddiyetinde sürekli artış görülen sanal zorbalık ile ilgili eğitimcilerin, araştırmacıların ve yasa organlarının bu konuya eğilmeleri gereksinimini ortaya koymuştur. Bu sorunla baş edebilmek amacıyla bu konu ile ilgili duyarlılığa sahip olmak ve yaş, cins ve kültür düzeyleri de göz önüne alınarak değişik perspektiflerden değerlendirilmesi önerilmektedir (Beran & Li 2007, s.15-33, Uçanok, Karasoy & Durmuş, 2011, s.44). Günümüzde önemli bir sorun olduğu kabul edilmekle beraber sanal zorbalığı bir akıl sağlığı sorunu olarak ele alan araştırmalar oldukça azdır (Arıcak ve ark. 2008). Farklı ülkelerde sanal zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde sanal zorbalığın okullarda yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Beran ve Li (2007) ile Patchin ve Hinduja'nın (2006) gerçekleştirdikleri araştırmalarda, bireylerin en sık e-posta ve sohbet odalarında sanal zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Baker ve Kavsut'un (2007) Türkiye'de yaptıkları araştırmalarında ise bireylerin %28'inin sanal zorbalık yaptığı ve %30'unun ise sanal kurban olduğu saptanmıştır. Bireysel olarak doğrudan sanal zorbalık yapma oranının % 4,1 ile % 21 arasında olduğu, bir grup tarafından yapılan sanal zorbalığa katılma oranlarının %17 ile %48 arasında değiştiği göz önüne alındığında, sanal zorbalığa maruz kalma oranının ise %9 ile %35 arasında değişmesi iletişim teknolojileri yolu ile zorbalığın boyutlarının ortaya konması açısından dikkat çekici bir bulgu olarak kabul edilmektedir (Burnukara, 2009, s.66). Yapılan bir çalışmada öğrencilerin %11'inin son iki ayda en az bir kez sanal zorbalığa uğradıkları, %7'sinin sanal zorba ve sanal kurban oldukları, %4'ünün son iki ayda en az bir kez sanal zorbalık yaptıkları ve sanal kurbanların yaklaşık %50'sinin kimler tarafından zorbalığa uğradıklarını bilmedikleri tespit edilmiştir (Kowalski ve ark. 2007). Avusturya'da 2015 yılında 282 öğrenci ile yapılmış bir çalışmada sanal kurban olan öğrencilerin, sanal zorbalığa uğrayan öğrencilere göre yaşadığı durumları daha kolay ifade ettikleri rapor edilmiştir (Wozencroft ve ark., 2015).

3.ARAŞTIRMA

3.1.Araştırma Amacı ve Önemi

Öğrencilerin eğitim süreçlerinde yararlanılan teknolojik gelişmeler nedeniyle, internetin öğrenciler tarafından kullanımı giderek artmıştır. Bu kullanım yaygınlığı ise zorbalık davranışlarını sanal ortamda gerçekleştirmelerine neden olmaktadır. Kısa zamanda ulaşılabilirliğin olması ve kimliğin gizli kalması bireyin bu davranışları teknolojik ortamda göstermeye yöneltmektedir (Sarak, 2012). Çalışma, üniversite öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini daha sık kullanmaları nedeniyle bu öğrencilerin sanal zorba/sanal kurban olma durumlarını inceleyerek Sağlık Bilimleri Temel Alanının Ergen Ruh Sağlığı Bilim Alanına katkı sağlaması amacıyla gerçekleştirildi.

3.2.Araştırma Verisinin Toplanması

Tanımlayıcı olarak yapılan çalışma 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı'nın Bahar Yarıyılında bir vakıf üniversitesinin rektörlüğünden yazılı izin alınarak ve Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında, öğrencilerin bireysel özellikleri ve internet kullanım düzeylerini belirlemeye yönelik 10 sorudan oluşan "Yapılandırılmış Bilgi Formu" ve sanal zorba/kurban durumunu belirlemeye yönelik araştırmacılar tarafından literatür bilgisine dayanarak geliştirilen 19 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır (Baker & Kavut, 2007, s.31-42; Ayas & Horzum, 2010, s.1-17; Topçu, 2010, s.45; Uçanaok, Karasoy & Durmuş 2011, s.44; Kocaşahan, 2012, s.s.45-65; Uysal, Duman, Yazıcı & Şahin 2014, 192-210).

Anketler, araştırmacılar tarafından katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılarak tek oturumda doldurulmuştur.

3.3.Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma sadece örneklem grubunda yer alan öğrencilerin sonuçları ile sınırlıdır, genellenemez.

3.4.Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evrenini üniversitenin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 1000 öğrenci, örneklemini ise anketin yapıldığı günlerde okula devam eden ve bilgilendirme sonrası araştırmaya katılmayı kabul eden 600 öğrenci oluşturmuştur.

3.5.Verilerin Analizi

Sonuçların analizi, SPSS Inc. Released 2007. SPSS for Windows, Version 21.0 Chicago, IL, ABD (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile tanımlayıcı istatistiksel metotlarından frekans, yüzde, ortalama, standart sapmanın yanı sıra ki-kare testi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar %95 güven aralığında olup anlamlılık $p<0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.6.Araştırmanın Bulguları

Çalışmaya katılan öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri **Tablo 1**'de sunulmuştur. Katılımcıların, internet kullanımı bağlamında, yarısından fazlasının, internet erişimini evde kişisel bilgisayarlarından gerçekleştirdiği (%69) belirlendi. Grubun tamamına yakınının(%94,8) messenger (MSN), yarısından fazlasının(%77,5) ise facebook hesabı olduğu belirlendi. Çalışmaya katılan kişilerin internette geçirdikleri süre bağlamı açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların %25,8'inin günde 2-4 saatini internette geçirdikleri saptandı(**Tablo 1**).

Tablo 1. Katılımcıların Bireysel ve İnternet Kullanımına İlişkin Özellikleri

Değişkenler					
Yaş	Min:	18			
	Max:	36			
	Ort±Ss:	21,55±2,05			
		n	%	Bölüm	
Cinsiyet	Kadın	425	70,8		Hemşirelik
	Erkek	175	29,2		Ebelik
Sınıf	1	162	27,0		Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon
	2	230	38,3		Bilgisayar Mühendisliği
	3	113	18,8		Beslenme ve Diyetetik
	4	95	15,8		Düşük
Ekonomik Durum	Düşük	30	5,0		Orta
	Orta	498	83,0		Yüksek
	Yüksek	72	12,0		
İnternet Erişimi ^a	Evde Kişisel Bilgisayar	414	69,0		Aile ile birlikte
	Evde Ortak Bilgisayar	92	15,3		Ev arkadaşları ile
	Kafe	61	10,2		Yurt
	Cep Telefonu	39	6,5		Akraba
	Okul	24	4,0		Messenger (MSN)
	Yurt	26	4,3		Facebook
Günlük Geçirilen Süre	İnternette				Twitter
	1 saat	144	24,0		Youtube
	1-2 saat	154	25,7		Bloglar
	2-4 saat	155	25,8		Forumlar
	4 saatten fazla	110	18,3		Wikiler (ekşi sözlük vb)
	Haftada 1-2 saat	35	5,8		Sohbet odaları

^a Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 2'te katılımcıların **sanal kurban** olma durumları incelendiğinde, yarısının (%51,7) 'telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma' durumunu yaşadığı belirlendi. Katılımcıların %24,5'inin 'Kasıtlı olarak virüslü mail yollama' durumunu yaşadığı, %14,3'ünün, 'Mail adresini ele geçirme ve zarar verme' durumuna; %10,7'sinin 'İnternet ya da telefon yoluyla ölümcül tehditlerde bulunma' durumuna maruz kaldığı belirlendi.

Tablo 2. Katılımcıların Sanal Kurban Olma Durumlarının Dağılımı

Değişkenler*	n	%
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma	310	51,7
Cep telefonuyla birilerinin istemediği fotoğraflarını, videosunu çekme	36	6,0
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama	22	3,7
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	147	24,5
Birine istemediği halde pornografik mesaj veya mail atıp rahatsız etme	51	8,5
Kişiyi çevrimiçi olduğu bir gruptan dışlama, çıkmaya zorlama	32	5,3
Zarar görmesini istediği kişinin adıyla başkalarına mesaj, mail veya video yollama	33	5,5
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama	30	5,0
Kişisel bilgilerini ve maillerini kendisininmiş gibi kullanma	40	6,7
Kişisel web sitesini ele geçirme ve kasten zarar verme	36	6,0
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	86	14,3
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme	31	5,2
İnternet ya da telefon yoluyla ölümcül tehditlerde bulunma	64	10,7
Haber olmaksızın başka bir kişinin şifresini kullanma	39	6,5
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme	28	4,7

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Katılımcıların **sanal zorba** olma durumları incelendiğinde, %8,3'ünün 'Haber olmaksızın başka bir kişinin şifresini kullanma'; %5,5'inin 'mail adresini ele geçirme ve zarar verme'; %6,3'ü 'birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme'; %4,8'inin 'Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme'; %3,5'i 'telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma' durumunda bulunduğu belirlendi(**Tablo 3**).

Tablo 3. Katılımcıların Sanal Zorba Olma Durumlarının Dağılımı*

Değişkenler*	n	%
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma	21	3,5
Cep telefonuyla birilerinin istemediği fotoğraflarını, videosunu çekme	19	3,2
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama	14	2,3
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	21	3,5
Birine istemediği halde pornografik mesaj veya mail atıp rahatsız etme	13	2,2
Kişiyi çevrimiçi olduğu bir gruptan dışlama, çıkmaya zorlama	17	2,8
Zarar görmesini istediği kişinin adıyla başkalarına mesaj, mail veya video yollama	24	4,0
Kişisel bilgilerini ve maillerini kendisininmiş gibi kullanma	29	4,8
Kişisel web sitesini ele geçirme ve kasten zarar verme	24	4,0
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	33	5,5
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme	29	4,8
İnternet ya da telefon yoluyla ölümcül tehditlerde bulunma	16	2,7
Haberli olmaksızın başka bir kişinin şifresini kullanma	50	8,3
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme	38	6,3

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Katılımcıların verdikleri yanıtlar bireysel ve internet kullanım özellikleri ile sanal zorba/ kurban olma durumları bağlamında değerlendirildiğinde, sınıfı, yaşı, ailesinin ekonomik durumu, akademik başarısı, yaşadığı yer, internet erişimini sağladığı yer ve üye olduğu sosyal ağlar ile sanal zorba/kurban olma durumları arasında anlamlı fark bulunmadı($p>0,005$).

Katılımcıların öğrenim gördükleri bölümler bağlamında sanal zorba/kurban olma durumları ile karşılaştırıldığında, ‘Mail adresini ele geçirme ve zarar verme’ ($\chi^2=17,80$; $p=0,023$) ve ‘Kasıtlı olarak virüslü mail yollama’ durumunu ($\chi^2=11,41$; $p=0,022$), hemşirelik öğrencilerinin daha fazla yaşadığı ve bu bulguların istatistiksel olarak anlamlı fark yaratacak nitelikte olduğu belirlendi(**Tablo 4**).

Tablo 4. Katılımcıların Sanal Zorba/ Kurban Olma Durumları ile Öğrenim Gördükleri Bölümlerin Karşılaştırılması

Değişken	Bölüm	Bana yapıldı		Ben yaptım		χ^2 p
		n	% ^a	n	% ^a	
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	Hemşirelik	40	46,5	10	27,8	$\chi^2=17,80$ p=0,023*
	Ebelik	6	7	7	19,4	
	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	21	24,4	4	11,1	
	Beslenme ve Diyetetik	11	12,8	4	11,1	
	Bilgisayar Mühendisliği	8	9,3	11	30,6	
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	Hemşirelik	61	41,5	4	18,2	$\chi^2=11,41$ p=0,022*
	Ebelik	12	8,2	4	18,2	
	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	31	21,1	3	13,6	
	Beslenme ve Diyetetik	19	12,9	2	9,1	
	Bilgisayar Mühendisliği	24	16,3	9	40,9	

^a Satır yüzdesi alınmıştır

*p<0,05

Çalışmaya katılan kişilerin cinsiyet bağlamında sanal zorba/kurban olma durumları karşılaştırıldığında, ‘Cep telefonuyla birilerinin istemediği fotoğraflarını, videosunu çekme’ ($\chi^2=7,25$, $p=0,007$); ‘Kişiyi çevrimiçi olduğu bir gruptan dışlama, çıkmaya zorlama’ ($\chi^2=10,62$, $p=,005$); ‘Zarar görmesini istediği kişinin adıyla başkalarına mesaj, mail veya video yollama’ ($\chi^2=5,57$, $p=0,018$); ‘Kişisel web sitesini ele geçirme ve kasten zarar verme’ ($\chi^2=13,95$, $p=0,001$); ‘Mail adresini ele geçirme ve zarar verme’ ($\chi^2=17,60$, $p<0,001$); ‘Kasıtlı olarak virüslü mail yollama’ ($\chi^2=7,12$, $p=0,008$) ve ‘İnternet ya da telefon yoluyla ölümcül tehditlerde bulunma’ durumunu ($\chi^2=38,09$, $p<0,001$) kadın öğrencilerinin daha fazla yaşadığı belirlendi Bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlıydı (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Sanal Zorba/ Kurban Olma Durumları ile Cinsiyetlerinin Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	Bana yapıldı		Ben yaptım		χ^2 p
		N	% ^a	n	% ^a	
Cep telefonuyla birilerinin istemediği fotoğraflarını, videosunu çekme	Kadın	25	69,4	6	31,6	$\chi^2= 7,25$ p= 0,007*
	Erkek	11	30,6	13	68,14	
Kişiyi çevrimiçi olduğu bir gruptan dışlama, çıkmaya zorlama	Kadın	23	71,9	8	44,4	$\chi^2=10,62$ p=0,005*
	Erkek	9	28,1	10	55,6	
Zarar görmesini istediği kişinin adıyla başkalarına mesaj, mail veya video yollama	Kadın	31	77,5	10	47,6	$\chi^2= 5,57$ p= 0,018*
	Erkek	9	22,5	11	52,4	
Kişisel web sitesini ele geçirme ve kasten zarar verme	Kadın	30	83,3	10	40,0	$\chi^2=13,95$ p= 0,001*
	Erkek	6	16,7	15	60,0	
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	Kadın	71	82,6	17	47,2	$\chi^2=17,60$ p< 0,001*
	Erkek	15	17,4	19	52,8	
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	Kadın	108	73,5	10	45,5	$\chi^2= 7,12$ p= 0,008*
	Erkek	39	26,5	12	54,5	
İnternet ya da telefon yoluyla ölümcül tehditlerde bulunma	Kadın	54	84,4	2	11,8	$\chi^2=38,09$ p<0,001*
	Erkek	10	15,6	15	88,2	

^a Satır yüzdesi alınmıştır.

*p<0,05

3.7.Bulguların Değerlendirilmesi

Öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının yüksek olduğu belirlenirken, sanal zorba olma durumlarının oranlarının daha düşük olduğu belirlendi. Araştırmamızda kadınların sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının yüksek olduğu görüldü.

Teknoloji, öğrenme ortamlarının çeşitlendirilmesi, farklı bakış açılarının ve becerilerin geliştirilmesi için önemli fırsatlar yaratırken denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı çeşitli zararlar da doğurmaktadır (Beran & Li 2007, s.15-33). Eğitimciler ve aileler çoğunlukla öğrencilerin, cep telefonu ya da bilgisayarlarını kullanımlarını sorgulamamaktadırlar ancak teknolojinin kötü amaçlarla kullanılması nedeniyle baskı, taciz ve şiddet aracı haline dönüştüğüne yönelik örnekler görülmektedir. Bu noktadan yola çıkılarak araştırmamızda da öğrencilerin sanal kurban ve zorba olma durumlarına ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun evlerinde internete eriştikleri, Facebook ya da Messenger gibi sosyal paylaşım ağlarında hesaplarının olduğu ve internette günlük geçirdikleri sürenin 2-4 saat olduğu belirlenmiştir. Cankorkmaz'ın (2010) araştırmasında da öğrencilerin %37'si günde üç saat ve üstü zamanını internet başında geçirdikleri bildirilirken, Saçan ve Adıbelli'nin (2016) çalışmasında da üniversite öğrencilerinin %45,9'unun günlük 1-3 saatlik bir zamanı sosyal paylaşım ağlarında geçirdikleri saptanmıştır. Benzer şekilde, Aksüt, Er, Ateş ve Balaban (2011) çalışmasında da öğrencilerin %13,9'u haftada 15-20 saatlik zamanı internette geçirmekte ve %50,5'inin evden internete bağlandıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar bizim araştırmamızla benzer niteliktedir.

Öğrencilerin sanal kurban olma durumları incelendiğinde, telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma ve kasıtlı olarak virüslü mail yollama durumlarına maruz kalma oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında kasıtlı olarak virüslü mail yollama ya da mail adresini ele geçirme ve zarar verme davranışlarına maruz kaldıkları bulunmuştur. Finkelhor, Mitchell ve Wolak (2000) 10-17 yaş grubunda ulusal düzeyde yapılan çalışmalarında öğrencilerin %24'ünün taciz edici on-line mesajlar aldığı ve %30'unun bu mesajlar sebebiyle kendisini fazlasıyla kötü hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dehue, Bolman ve Völlink (2008) araştırmalarında öğrencilerin %23'ü internet ve cep telefonu ile sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. NCH (2002) raporunda da öğrencilerin sanal zorbalığa sıklıkla mobil telefonlardaki mesajlarla maruz kaldığı belirlenmiştir. Literatürde benzer araştırmalarda öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının %5,9 ile %55,3 arasında değiştiği görülmektedir (Aksüt & ark. 2011, s.55-62; Arıca ve ark. 2008, s.253-61 Ayas & Horzum, 2010, s.1-17; Beran & Li, 2007, s.15-33; Dilmaç, 2009, s.1307-25). Smith ve arkadaşlarının (2008) İngiltere'de yaşları 10 ile 16 arasında olan 533 kişiyle yaptıkları çalışmada katılımcıların %5,3'ünün mesajlaşma yoluyla sanal zorbalığa maruz kaldığını, %4,3'ünün telefonla sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Günümüzde, internet sayesinde herhangi bir sınırlama olmadan iletişim imkanının var olması insanların rahatsız edici durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu iletişim araçlarını en sık kullanan grup olan üniversite öğrencilerinin de bundan etkilenen grupların başında yer aldığı hem bizim araştırmamızda hem de literatürde belirtilen diğer araştırma sonuçlarıyla ortaya konmaktadır.

Sanal zorbalık davranışlarına göre katılımcıların verdikleri yanıtların oranlarının birbirine yakın olduğu görülürken haberi olmaksızın başka birinin şifresini kullanma ve birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme davranışlarını diğerlerine göre daha sıklıkla yaptıkları belirlenmiştir. Literatürde benzer çalışmalarda, sanal zorbalık oranlarına bakıldığında adölesan ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalarda sanal zorbalık oranlarının %12 ile %33,8 arasında değiştiği görülmektedir (Ayas & Horzum, 2010, s.1-17; Beran & Li, 2007, s.15-33; Mark, 2009, s.88-92; NCH 2002, s.134; Syts, 2004, s.99). Bununla beraber Mark (2009) çalışmasında sanal zorbalık olaylarının devlet okullarında %54, özel okullarda %34, sınavla alınan özel okullarda ise %12 oranında gerçekleştiğini tespit etmektedir. Dehue ve ark. (2008) araştırmalarında öğrencilerin %16'sının internet ve cep telefonu ile başkasına zorbalık yaptığını belirlenmiştir. İstanbul'da sanal zorbalık konusunda yapılan bir araştırmada öğrencilerin %35,7'sinin sanal zorbalık davranışları sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Arıca ve ark. 2008, s.253-61). Öğrencilerin teknolojiyi kullanımlarının genellikle denetimsiz olduğu göz önüne alındığında okul ortamında akranlarının zorbalık davranışlarından da etkilenecek zorbalık oranlarının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların cinsiyet bağlamında sanal kurban/zorba olma durumları karşılaştırıldığında beklendiği gibi kadınların sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Kowalksi and Limber'in (2007) çalışmasında öğrencilerin en az bir kere sanal zorbalığa uğrama durumları değerlendirildiğinde kadınların erkeklere oranla daha fazla maruz kaldığı belirlenmiştir. Araştırmalarda erkeklerin, kadınlardan daha fazla sanal zorbalık yaptığını ortaya koyan çok sayıda sonuç olmakla beraber cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmayan az sayıda çalışmada literatürde yer almaktadır (NCH, 2002, s.134; Ybarra & Mitchell, 2004, s.1308-16; Baker & Kavsut, 2007, s.31-42; Beran & Li, 2007, s.15-33; Bayram & Saylı, 2013, s.107-16). Kowalski ve Limber (2007) sanal zorbalık olaylarına karışan kadın öğrencilerin yaşı arttıkça bu olaylara karışma oranlarının azaldığını, bunun aksine erkeklerde ise yaşın artmasıyla birlikte sanal zorbalık olaylarına karışma oranlarının arttığını belirlemiştir. Ybarra ve Mitchel (2004) araştırmalarında yaşın artmasıyla birlikte sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının arttığını ifade etmişlerdir. Campell'a (2005) göre yaş arttıkça bilgisayar bilgisi de artmaktadır ve artan bilgisayar bilgisi sanal zorbalık olaylarına arttırıcı yönde etki etmektedir.

Katılımcıların öğrenim gördükleri bölüm bağlamında sanal kurban/zorba olma durumları karşılaştırıldığında hemşirelik bölümü öğrencilerinin mail adresini ele geçirme ve zarar verme ile kasıtlı olarak virüslü mail yollama maddelerinde anlamlı düzeyde yüksek sanal zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Bu durum kadınların daha fazla sanal zorbalığa maruz kalma sonuçlarıyla uyumludur. Çünkü günümüzde erkek öğrenci sayısı giderek artmakla beraber hemşirelik bölümünde sayıca üstünlük hala kadınlardadır.

Araştırmamızda öğrencilerin diğer bireysel özellikleri bağlamında sanal kurban/zorba olma durumları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Baker ve Kavşut'un (2007) 11-14 yaş grubu çocuklar arasında yaptıkları çalışmalarında da okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenlerinin siber zorba ya da siber kurban olma ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir. Literatürde yer alan diğer araştırmalarda da diğer bireysel özellikler açısından dikkat çekici bulgular tespit edilmemiştir.

4.SONUÇ

Değişen dünya düzeni ve küreselleşmeye paralel olarak bilgi ve iletişim teknoloji araçlarına olan önem giderek artmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri gençler için iletişim kurma, sosyalleşme, bilgiye ulaşma, bilgi paylaşma ve oyun/eğlence gibi aktiviteler ile hayatı kolaylaştırmakta ve giderek hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmektedir. Bu teknolojik gelişmeleri yakından takip eden öğrencilerde sanal zorba/sanal kurban olma durumları giderek artmaktadır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerin sanal zorba/sanal kurban olma durumları incelenmiştir.

Öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kalma oranlarının, sanal zorba olma durumlarına göre daha yüksek olduğu ve kadınların erkeklere oranla daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçlar, toplumda kadının yeri ve özellikle kadınlara uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddet oranları dikkate alındığında ülke gerçekleriyle uyumludur. Öğrencilerin daha çok telefon ve/veya mail aracılığı ile sanal kurban oldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin sanal kurban olma durumları bağlamında ise, telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici konuşma yapma ya da sesler çıkarma ve kasıtlı olarak virüslü mail yollama durumlarına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı üniversitenin bölümleri arasında; öğrencilerin sanal zorba/kurban olma durumları bağlamında

hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin daha fazla sanal zorbalık yaşadıkları; bu oranın yüksek olmasının nedeni hemşirelik bölümünde okuyan kadın öğrenci sayısının yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Çalışmamızda öğrencilerin diğer bireysel özellikleri bağlamında sanal kurban/zorba olma durumları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Yapılan araştırmanın sonuçları özellikle sanal kurban olmanın öğrencinin psikolojik sağlığı ve akademik başarısı üzerine etkisi düşünüldüğünde bu sorunun eğitimcilerin ve öğrencilerin ortaklığında çözümünün gerekliliğine dikkat çekmektedir. Sanal zorbalıkla mücadele de baş etme stratejilerinin geliştirilmesi ve bu konuya yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması gereklidir. Bu eğitimlerin içeriğinde özellikle sosyal medyada güvenliği arttırma, kaçınma, sosyal destek alma, güvenlik görevlilerine bildirme, yüzleşme, uzak durma gibi baş etme stratejilerini içeren konular yer almalıdır. Yapılan bu çalışmalar ile sanal zorbalığa daha fazla maruz kalan grupların belirlenmesi ve bu grupların desteklenmesi ile üzüntü, anksiyete, korku gibi hissettikleri olumsuz duyguların etkileri ortadan kaldırılarak, bireylerin psikolojik ve sosyal açıdan gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksüt, M., Er, O., Ateş, S., Balaban, S. (2011). Üniversite tarih ve türkçe bölümü öğrencilerinin bilişim teknolojilerine yönelik görüşlerinin incelenmesi. Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi, 2 (2), 55-62.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Cıplak, S., Yılmaz, N., Memmedov C. (2008). Cyberbullying among turkish adolescents. Cyberpsychology & Behaviour, 11(3), 253-61.
- Ayas, T., Horzum, M.B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. Akademik Bakış Dergisi, 19, 1-17.
- Baker, O.E., Kavut, F. (2007). Cyber bullying: A new face of peer bullying. Eurasian Journal of Educational Research, 7(27), 31-42.
- Bayram, N., Saylı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. İÜHFM. 71(1), 107-16.
- Beran, T., Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. journal of student wellbeing, 1(2), 15-33.

Köse, Özçelik, Doğan, Göktaş

- Bhat, C.S. (2008). Cyber bullying: overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 18(1), 53–66.
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Campbell, M.A. (2005). Cyber-bullying: An old problem in a new guise. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.
- Cankorkmaz, Z. (2010). Üniversite öğrencilerinin bilgi teknolojilerini kullanma düzeyleri ve internetteki tüketim eğilimleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(2), 111-31.
- Dehue, F., Bolman, C., Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2), 217-23.
- Dilmaç, B. (2009). Cyber bullying: a preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1307-25.
- Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-15.
- Fırat, M., Ayran, G. (2016). Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 322-329.
- Finkelhor, D., Mitchell, K., Wolak, J. (2000). 'Online victimization: A report on the nation's youth'. National Center for Missing & Exploited Children. <http://www.unh.edu/ccrc/pdf/jvq/CV38.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Internet World Stats Usage and Population Statistics. (2017) Internet in Europe Stats, Retrieved from <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>
- Kowalski, R. M., Limber, P. & Agatston, P. W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Malden, MA: Blackwell Publishing, New York.
- Kocaşahan, N. (2012). Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık. yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Balıkesir. Balıkesir Üniversitesi.

- Kowalski, R.M., Limber, P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(Suppl. 6), 22–30.
- Mark, L.K. (2009). Student, educator, and parent perceptions of cyber bullying in three Hawai'i middle schools. Unpublished thesis. University of Hawai'i Educational Psychology.
- NCH: The Children's Charity (2002). Preventing child abuse: Internet safety FAQ. Is it true that children can be bullied online and via mobiles? <http://www.nch.org.uk/information/index.php?i=134#78> adresinden erişilmiştir.
- Patchin, J.W., Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–69.
- Saçan, S., Adıbelli, D. (2016). Üniversite öğrencilerinin medya okur-yazarlık düzeylerinin bazı faktörler ile ilişkisi. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12), 27-43.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying. Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Routledge
- Slonje, R., Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: another main type of bullying ? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–54.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–85.
- Syts, Y. (2004). Beyond the schoolyard: Examining electronic bullying among Canadian youth. Unpublished Master Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.
- Topçu, Ç. (2008). The relationship of cyberbullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Köse, Özçelik, Doğan, Göktaş

Uçanok, Z., Karasoy, D., Durmuş, E. (2011). Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: ergenlerde yaygınlığı ve önemi. TÜBİTAK PN:108K424.

Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E., Şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. Ege Eğitim Dergisi, 15(1), 191-210.

Ybarra, M.L., Mitchell, K.J. (2004). Online aggressors, victims, and aggressor/victims: A comparison of associated youth characteristics. Journal of Child Psychology & Psychiatry, 45(7), 1308-16.

Wozencroft, K., Campbell, M., Orel, A., Kimpton M., & Leong, E. (2015). University students' intentions to report cyberbullying. Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 15, 1-12.